

DOI [https://doi.org/10.32405/2218-7650-2022-20\(49\)-93-105](https://doi.org/10.32405/2218-7650-2022-20(49)-93-105)

УДК 94 (477)

Красюк Валентина Леонтіївна,

викладач української мови і літератури, викладач-методист,
Черкаського державного бізнес-коледжу.
Черкаси, Україна.

 <https://orcid.org/0000-0001-9259-0914>
krasuk54@ukr.net

Щербина Світлана Іванівна,

викладач історії, викладач-методист,
Черкаського державного бізнес-коледжу.
Черкаси, Україна.

 <https://orcid.org/0000-0003-3076-2578>
shcherbynasi304@gmail.com

ПАНТЕЛЕЙМОН КУЛІШ ЯК ПЕРЕКЛАДАЧ

Анотація. Серед відомих фундаторів модерної літератури свого народу особливе місце посідає Пантелеймон Олександрович Куліш. Його слово стало засобом пропаганди своїх суспільних поглядів і сприяло збагаченню рідної мови. Ім'я Пантелеймона Куліша є серед видатних перекладачів з надбань світової літератури. Зважаючи на значення цієї діяльності для розширення обрії української літератури та спрямовуючи її на європейський шлях художнього пізнання світу, посилюючи та утворюючи роль українського слова, спираючись на досвід своїх попередників, П. Куліш посилює український перекладацький процес. Його художні переспіви та переклади стали втіленням ідеї культурництва Куліша-європейця та Куліша-хуторянина і сприяли духовному розвитку українського народу. Творчо опрацьовуючи твори світової літературної еліти, Куліш часто використовував художні форми, які були традиційними для російської та європейських літератур, але новаторськими для української. Його перекладацьку манеру взяли за зразок і майстерно продовжили українські «неокласики» М. Зеров, М. Рильський, М. Драй-Хмара, П. Филипович, відчутний його вплив у творчості Є. Маланюка. В антології української поезії «Струни», виданій 1922 р. у Берліні Б. Лепким, представлені вірші письменника, які репрезентують його як творця якісно нових художніх форм і разом з тим розкривають суть здійсненої «європеїзації» української літератури. В царині збагачення української літератури оригінальними творами ім'я П. Куліша стоїть поряд з такими митцями світового масштабу, як П. Тичина, Г. Аполлінер, В. Маяковський, Й. Бродський та ін. Дослідники життя і творчості П. Куліша вважають його

ключовою постаттю українського національного відродження у XIX–XX століттях. Лише поодинокі митці минулого можуть зрівнятися з ним в універсальності піднятих тем, в обсязі та значущості написаного, а його перекладацький доробок є вагомим внеском в історію вітчизняної культури.

Ключові слова: переклад українською мовою; знавець мов; Святе Письмо; твори Шекспіра; культурництво; європеїзація.

ВСТУП / INTRODUCTION

Постановка проблеми. Перекладацька діяльність Куліша свідчить, що його вибір був продуманий і усвідомлений. На цій ниві він зумів розкритися як гідний представник свого народу. Літературознавчі розвідки та публікації дедалі більше додають нові штрихи до літературної біографії Куліша-перекладача, фіксують подробиці про процес і результат перекладацького набутку митця. Дійсно, перекладені Кулішем Святе Письмо, драми В. Шекспіра та поетичні набутки світових класиків «Позичена кобза» є багатим матеріалом для науковців, але для сучасного читача, як видно з шеститомного видання Шекспірових творів, маловідомий, бо віднесений виключно до сфери історії літератури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Процес становлення українського культурного поля від середини XIX ст. тісно пов'язаний з ім'ям літератора, знавця рідної та іноземних мов, перекладача Пантелеймона Куліша. Жив і творив Пантелеймон Куліш у складний, сповнений протиріч час, що був віддзеркаленням конфліктів і пошуків шляхів становлення нової української культури. Діяльність великого подвижника українського слова і духу високо оцінена видатними людьми різних літературних епох XIX–XXI ст. Незважаючи на належне поцінування творчої спадщини Куліша, його перекладацька праця зазнала випробувань, в її оцінці часто переважали тенденційні підходи.

Переклади та переспіви Кулішем творів класиків світової літератури привернули увагу багатьох дослідників і критиків. Об'єктивно аналізуючи зроблене, вказуючи на ідейно-художні недоліки, літературознавці єдині в думці, що митець жив і працював для свого народу. Негативно відгукуються про україномовні переклади перший рецензент Святого Письма Омелян Партицький, письменник та історик Микола Костомаров. Останній вважав, що вони непотрібні тому, «що українська інтелігенція може перечитувати їх в оригіналі або частіше в російському перекладі» [1].

На думку ж І. Франка, П. Куліш – «справді національний письменник український», незважаючи на те, що в своїх характеристиках давав різну оцінку як самому Кулішеві, так і його творам: від критики до похвали [2].

У 20-ті роки ХХ ст. думки відносно цінності перекладів Куліша теж були різні. Ярослав Гординський зауважував, що цей великий замисел Шекспірових драм добре був втілений в мові, «бо в змісті націоналізація зовсім невелика» [1]. Іншої думки дотримується дослідник Д. Дорошенко, який у монографії «Пантелеймон Куліш» писав, що «небагато літератур можуть похвалитися такими мистецькими перекладами Шекспіра, як українська – завдяки праці Куліша» [3]. Про роль Куліша у становленні модерної літератури в період її розстріляного відродження з захопленням відгукувався М. Хвильовий, не сумнівався у його заслугах перед літературою М. Зеров, вважаючи найбільш вдалим у збірці «Позичена кобза» переклади з поезій Байрона [4].

У радянські часи (30–80-ті рр. ХХ ст.) постать Куліша, якому було приліплено ярлик буржуазного націоналіста, була вилучена з науково-мистецького процесу. Популяризувалися його ім'я тільки за кордоном. Зокрема, у 1984 році (Нью-Йорк, Торонто) були видані «Вибрані листи Пантелеймона Куліша, українською мовою писані», за редакцією Ю. Луцького і вступною статтею Ю. Шевельова, що свідчило про значимість для західного світу внеску Куліша в історію та культуру України. З утвердженням незалежності України значно активізувалась робота з аналізу спадщини та ролі П. Куліша в прилученні українців до джерел світової літератури. Науковий проект «Повне зібрання творів П. Куліша» у 35 томах почав реалізовуватися професором Гарвардського університету Григорія Грабовича та його українськими колегами – однодумцями О. Федоруком, В. Дудкою, В. Івашківом, С. Захаркіним та ін. До 2019 року підготовлено три томи у 4-х книгах. Перекладацька творчість письменника висвітлена науковими працями та розвідками Є. Нахліка, В. Неділька, М. Стріхи, Г. Кочура, В. Сулими, О. Лучук та ін. [1], [5], [6]. Однак потрібно зазначити, що Куліш як перекладач і поліглот мало відомий читачеві, і є сподівання, що на цей аспект його діяльності буде акцентована значна увага дослідників, аналітиків і знавців творчості П. Куліша, більш активно буде пропагуватись ця сторона його обдарування.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ / AIM AND TASKS

Метою статті є дослідити значення перекладацького внеску Куліша в українську та світову літературу, його усвідомлення перекладів Біблії, драм Шекспіра та кращих зразків світової поезії для збагачення скарбниці української літератури і прагненням митця підняти її до рівня осмислення «вічних» тем.

Завданням роботи є розкрити сутність перекладацької майстерності Куліша, яка стала європейським виміром його творчості; охарактеризувати постать Куліша-перекладача та прослідкувати взаємозв'язок з постаттю Куліша-поліглота; виявити внесок П. Куліша в розбудову модерної літератури і

утвердження української ідентичності, а також сприяти популяризації інтересу до перекладацької спадщини П. Куліша і літератури про нього.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ / THE THEORETICAL BACKGROUNDS

Куліш був неоднозначним у своїх політичних поглядах і світобаченні, але його візія, що залишалась незмінною, – це європейська орієнтація України [7, с. 125]. П. Куліш – це постать ренесансного типу, яка займалась усіма видами наукової діяльності. У ХІХ ст., коли зароджувались паростки національної свідомості, треба було одночасно займатись усім: фольклористикою, мовою, історією, видавничою справою. У Куліша це все вийшло [8, с. 215]. У ХІХ ст. особливо активного розвитку зазнає українська перекладацька школа. Цьому сприяло становлення нової української літератури та зацікавленість майстрів українського слова в переспівах та перекладах з чужих літератур. У цей час на ниві перекладу плідно працювали М. Костомаров, Є. Гребінка, С. Руданський, робить переспіви Біблії Т. Шевченко. Збагатили українську літературу своїми перекладами П. Мирний, М. Старицький, М. Вовчок, І. Франко, Л. Українка, П. Грабовський. Зробив свій внесок у цю справу й П. Куліш. Титанічною і відповідальною була перекладацька праця письменника. Вона актуально вписувалась у державницькі погляди Куліша як прихильника національної ідеї та тісно пов'язувалась з процесами європеїзації української літератури. Він один з перших зрозумів значення перекладів та переспівів у вирішенні цих завдань. Знаючи в оригіналі твори європейських митців, зокрема Шекспіра, Гейне, Гете, Міллера, Байрона, Міцкевича, вірші російських поетів Пушкіна, Некрасова, Фета, Кольцова, він вважав їх взірцевими для перекладів і переспівів і довів, що як перекладач анітрохи не поступається його здобуткам на творчій ниві. У листі Ганна Барвінок до Іллі Шрага від 29 вересня 1899 року про подвижницьку працю свого чоловіка писала: «Он пера из рук не выпускал, перевел «Вильгельма Теля», «Чальда Гарольда» и «Дон Жуана» и был так жив и воодушевлен, как и прежде, не печатал, потому что для жизни денег не хватало и кулішівкой печатать не дозволяли». «А моя дружина ...пише да пише днем при свічі у амбарі. Пише для молодого покоління»... А в листі від 23 вересня цього ж року зазначалося: «Як він бажав тільки дожити до того часу, як скінчить Біблію!» [9, с. 49; 151].

З думкою про українців-християн, про їхнє духовне наповнення розпочинав свою роботу П. Куліш над перекладом Святого Письма. З 1860 р. і до кінця життя працював над перекладом Біблії разом з вченим-фізиком І. Пулюєм та письменником І. Нечуєм-Левицьким. Новий Заповіт у їхньому перекладі побачив світ у 1881 році у Львові. Його здійснило Наукове товариство ім. Шевченка, адже в Росії в цей час

діяла заборона. Переклад Старого Заповіту Куліш робив уже прямо з єврейського тексту, на відміну від попереднього, зробленого з англійського, вдосконалюючи спеціально для цього знання мов. У 1841 році, працюючи викладачем у Луцькому повітовому училищі, молодий обдарований Куліш розпочинає належне вивчення іноземних мов. Дослідник життя і творчості Д. Дорошенко писав: «Згодом вивчив Куліш мови: англійську, німецьку, італійську, майже всі слов'янські, та й ще латинську і єврейську (старожидівську); остання була потрібна йому «для праці над перекладом Святого Письма» [3, с. 15–16].

У Луцьку Куліш досконало оволодів польською мовою. Цьому сприяло спілкування з Міхаєм Грабовським, польським письменником «української школи», і Іваном Бодуеном де Куртене, під керівництвом якого удосконалював ще й грецьку та старогєбрейську, а потім служба у Варшавському департаменті духовних справ, опрацювання творів Адама Міцкевича.

Німецьку мову майбутній перекладач почав вивчати у Новгород – Сіверському повітовому училищі, долучення до інших іноземних мов відбулося під час навчання в Київському університеті. І хоча освіта не була закінчена, для першокурсників викладалася німецька, французька, італійська, латинська та грецька мови. Україномовний Куліш у Києві мав змогу практичного використання російської мови. Її вдосконалення відбувалося і під час викладання російської мови у Санкт-Петербурзькому університеті і гімназії, знайомство з мовою російської глибинки та відвідування Москви, в написаних російською мовою творах «Михайло Чарнышенко», «Воспоминания детства», «Владимирия» (не опублікована повість). Будучи інтелектуалом і поліглотом, Пантелеймон Куліш упродовж всього життя студював і вдосконалював знання чужоземних мов.

Довгим був шлях Святого Письма до українського народу. Під час пожежі 1885 року в маєтку автора на хуторі Мотронівці цей рукопис було втрачено. «...Загинули рукописи. Загинула довголітня праця. Але Куліш з зовсім нетрадиційною впертістю (наша «традиційна» впертість у таких випадках звичайно... м'якне), з якимсь справді старокозацьким завзяттям починає свою працю наново. Починає від початку!» – зазначав Є. Маланюк [10, с. 313]. Повний переклад Біблії українською мовою було доведено до кінця уже без П. Куліша. У 1903 році україномовна Біблія, надрукована коштом Британського та закордонного біблійного товариства, побачила світ. Це було якраз вчасно: в Полтаві свідомо українська інтелігенція відкриває пам'ятник засновнику нової української літератури І. Котляревському, наближаються революційні події в Росії 1905 року. Незважаючи на критичні зауваження, зокрема І. Огієнка та І. Франка про відхід від оригіналу, Біблія прилучала до духовних джерел християнства і мала неабияке значення для розвитку національної свідомості та культури українців.

Зазнав критики твір і за надмірне вживання церковнослов'янizmів, хоча як стверджував сам Куліш, він прагнув в українській літературній мові поєднати старослов'янську і народно-поетичну мову та утвердити високий стиль в українській літературі. Запозичення слів з інших мов і використання їх у перекладених творах відповідало мовним і стильовим шуканням Куліша. У листі до О. Милорадович від 3 травня 1857 року він так висловлює це прагнення: «Наша мова із протонародної ступила вгору і забирає в себе слова і форми Святого Письма, а також із обох словесностей, котрі од нас збагатились: московської і польської» [11, с. 114]. Потрібно зазначити, що як історик і письменник Куліш не прагнув зробити церковний переклад, а дбав про те, щоб його українська Біблія була історично вірогідною і відзначалася літературно-мовними здобутками. «Куліш дійсно примусив Мойсея, Ісаю й інших пророків заговорити дуже доброю українською мовою» [6, с. 228].

Отже, П. Куліш, І. Пулюй, І. Нечуй-Левицький підійшли до перекладу текстів сакрального характеру зважаючи на мовну традицію свого народу, яка стала основою для найбільш повного і вживаного сьогодні перекладу Біблії українською мовою І. Огієнка (митрополита Іларіона). Святе Письмо перевидавалось у різні роки у Австрії, Англії, Німеччині, США. В Україні україномовна Біблія була видана лише у 2000 р. вже з набуттям незалежності. «Україна як християнська держава мала б завжди це пам'ятати, віддаючи належне творцеві повного перекладу Біблії, який останні роки свого життя день у день працював над ним, урешті, так і помер, з пером у руці...» [10, с. 529–530]. Оригінальність у перекладі твору, збереження його мовностильових особливостей, включеність у культурний контекст нації перекладача свідчить про постать Куліша як професіонала, тому що «...від перекладацької праці Куліша над світовою класикою, передусім Шекспіром, веде свій родовід сучасний український переклад в особах титанів Миколи Лукаша і Григорія Кочура» [10, с. 530]. П. Куліш, не здійснивши задум перекладу українською мовою «Одіссеї» Гомера, не покинув мрії долучити читачів до джерел світового письменства. «Культурництво Куліша, його наполеглива перекладацька праця пришвидшувала європеїзацію української літератури. Куліш захоплювався європейською консервативною духовною традицією. Поїздивши по Європі, він не став захоплюватися чужинством, приніс українцям вишукані переклади Шекспіра [7, с. 128]. Потрібно зазначити, що захоплення Шекспіром з'явилося ще до перекладів його творів. У збірці «Хуторна поезія», виданій 1882 року у Львові, у вірші «До Шекспіра» Куліш називає його «*батьку наш*», «*світло творчества*», «*пишний цвіт і плід великого народу*». А у листі до Івана Пулюя від 2 січня 1882 року він повідомляє про план здійснити переклад всіх 27 драматичних творів англійського письменника у 9 томах. «Коли б Шекспір робився читанням любим», – зазначав П. Куліш, – се

отверезило б нашу літературу мізерну, дало б їй крила... Така моя мета» [11, с. 242]. Опрацьовано було і повністю закінчено тільки тринадцять п'єс. Останньою з них була драма «Гамлет, принц Данський». Як зазначав сам Куліш, пожежа маєтку і неможливість користування іноземними виданнями стали причиною невиконання задуманого. За життя перекладача побачили світ три твори: «Отелло», «Троїл та Крессіда», «Комедія помилок». Решта (а серед них «Гамлет», «Макбет», «Юлій Цезар», «Ромео та Джульєтта» та ін.) доопрацьовувались, редагувались і видавались упродовж 1899–1902 рр. Іваном Франком. Так Шекспір заговорив українською мовою на початку ХХ століття. Своєю перекладацькою творчістю П. Куліш стверджував, що наша мова спроможна передати всі багатства світової культури.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH METHODS

Для досягнення поставленої мети та вирішення поставлених завдань у статті було застосовано наступні наукові методи: аналітичні, хронологічні, періодизаційні, порівняльно-історичні, історико-системні, за допомогою яких відновлено, систематизовано етапи становлення Пантелеймона Куліша як перекладача та вплив історичних та суспільних процесів на його формування як особистості.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESULTS OF THE RESEARCH

Внесок П. Куліша як перекладача високо оцінено сучасниками, так І. Франко високо цінує мистецьку вартість перекладів П. Куліша і, порівнюючи зі спробами його попередників (Федьковича, Старицького, Свенціцького), вказує на їхню перевагу. У передмові до видання «Уільям Шекспір. "Гамлет, принц датський" він стверджує: "Держатися оригіналу далеко докладніше, ніж його попередники, Куліш уміє при тім надати своєму перекладові свій індивідуальний колорит, щось таке, що дозволяє відразу пізнати в нім працю Куліша... Куліш своїм перекладом відкриває перед нами широкі перспективи, куди може дійти наша мова своїм багатством, своєю мелодійністю та різноманітністю свого ритму – вже те величезна його заслуга"» [12, с. 169]. Віддає належне внескові митця в україномовні набутки Д. Дорошенко: «Найбільшою заслугою Куліша, як перекладача, є його переклад Шекспірових драм. Як каже Франко, Куліш взявся до перекладу Шекспіра, як «пан української мови», володіючи всіма секретами її багатства й сили, й тому справді його переклади вийшли зразковими, передаючи текст геніального англійця не тільки з найбільшою точністю, але з усіма нюансами його форми...» [3, с. 204]. Дійсно, мова перекладу «Гамлета» багата метафоричними висловами: *в очах моєї думки; журитися упертою журбою; іскрами його палкої вдачі; кип'ятком невпинної крові; афористичною влучністю: все, що живе, колись умерти мусить, / Через природу перейти у вічність; О, слабосте! Ім'я твоє – жіноцтво.*

Однак незважаючи на значимість цієї діяльності Куліша, на сьогодні ще не всі переклади видані, зокрема й твори Шекспіра. Вони маловідомі читачам, хоча саме ця спадщина має цілком самостійне значення, сприяє зближенню української літератури зі світовою і надає можливість краще зрозуміти роль митця у національному становленні українців. У статті «Пантелеймон Куліш і Шекспір: перекладацький проект ХІХ ст.» науковець О. Лучук висловлює думку, що «під сучасну пору є можливість повернути Куліша в коло українського Шекспіра: для цього необхідно підготувати до видання автентичний, не редагований текст Кулішевих перекладів із Шекспіра, а також детально прокоментувати ці переклади, порівнюючи їх не тільки з англійським оригіналом, а й тими чужомовними перекладами, які могли бути доступними Кулішеві під час його праці над Шекспіром» [1, с. 262]. Тут же зазначається, що «великі надії та сподівання можна покласти на проект Повного видання творів Пантелеймона Куліша, ініційованого Інститутом «Критики» у Києві, що здійснюється за підтримки Українського наукового інституту Гарвардського університету» [1, с. 283–284]. У 1897 році, вже по смерті письменника, в Женеві вийшла поетична збірка «Позичена кобза. Переспіви чужоземних співів». Це були переспіви творів відомих німецьких та англійських поетів ХІХ ст., а також тринадцять п'єс В. Шекспіра. У передмові «Слово до німців» автор, звертаючись до німецьких класиків, висловлює свої культурницькі ідеали і сподівається, що його народ матиме доступ до засвоєння кращого культурного досвіду інших народів:

*Нам кобзи славної ласкаво позичайте:
Не буде нам вона тонкий терзати слух,
Дозвольте взяти й нам високі ваші тони,
А чей і в нас сердець озвуться міліони
На голос голосний великих кобзарів.
І мови вашої і розуму царів!*

У збірці Куліш майстерно передає стилістику, образний контекст, відтворює емоційне забарвлення, настрої, загальну атмосферу, ритміку поезій німецькомовних поетів – Гейне, Гете, Шиллера, Байрона [13]. П. Куліш був першим перекладачем балади Й. Гете «Вільшаний король». Його переклад підтверджує творчий підхід автора до твору світової класики: використання героїв української міфології, виразів народної мови («царівна-вільхівна», «вітласта», се, гарно-прегарно) показує широкі можливості української мови. У перекладі часто використовуються старослов'янські слова і вислови, пестливі форми іменників, однакові або синонімічні слова і словосполучення, замінено чоловічу риму на жіночу. Ці художні засоби та синтаксичні прийоми надавали його роботам «народного характеру», а й свідчили про порушення стилю балади Гете. У перекладі «Оди до радості» Ф. Шиллера теж наявна велика кількість

пестливих форм іменників. Цей своєрідний, впізнаваний стиль перекладу П. Куліша не завжди схвально сприймався критиками. Але саме П. Куліш заснував «фольклорну» чи «експериментальну» модель українського перекладу. Свідомо орієнтуючись на зразки європейської поезії, перекладач-новатор переніс на український ґрунт октаву, спенсерову 9-віршову строфу та інші елементи канонічної строфіки. Запропоновані читачам твори не зміщують акценти, не інтерпретують текст, а ретранслюють ідеї автора, хоча й містять відчутний український національний колорит і апелюють до національної свідомості українського народу. Спроможність вірно відчувати дух твору, його змістові виміри, багатство палітри образів і форм їх передачі – всі ці важливі чинники притаманні перекладацькому доробку П. Куліша.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ / CONCLUSIONS AND PROSPECTS FOR FURTHER RESEARCH

Отже, як гідний представник прогресивної української інтелігенції ХІХ ст., Куліш зумів розкритися на перекладацькій ниві, збагативши вітчизняну літературу кращими творами європейського письменства. Знаючи чужоземні мови та роблячи переклади й переспіви з мов оригіналів, його праці стали вагомим внеском в історію української літератури і сприяли становленню перекладацької думки й теоретичних вимог до цієї важливої справи в Україні. Однак ми не маємо права стверджувати, що осягнули його перекладацький метод у сукупності різних складників. Чимало праць митця залишились неопублікованими і знаходяться в архівах.

Перспективи подальших досліджень Робота з кулішезнавства поживалася в незалежній державі, сучасний діалог культур, процеси європейської інтеграції вимагають дедалі глибшого вивчення творчих здобутків кращих представників української перекладацької школи, серед яких почесне місце посідає Пантелеймон Олександрович Куліш.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] О. М. Лучук, «Пантелеймон Куліш і Шекспір: перекладацький проект ХІХ ст.», *Ренесансні студії*, № 16/17, с. 262–284, 2011.
- [2] І. Я. Франко, *Зібрання творів: у 50-ти томах*. Київ, Україна: Наукова думка, 1981, т. 32.
- [3] Д. Дорошенко, *Пантелеймон Куліш*. Львів, Україна: Українська накладня Київ-Ляйпціг, 1922.
- [4] М. Зеров, *Поетична діяльність Куліша*. Київ, Україна: Дніпро, 1990, т. 2.

- [5] Є. Нахлік, *Пантелеймон Куліш: особистість, письменник, мислитель*. Київ, Україна, 2007.
- [6] В. Сулима, *Біблія і українська література*. Київ, Україна: Освіта, 1998.
- [7] С. І. Щербина, В. Л. Красюк, «Пантелеймон Куліш як творець модерної української нації та його "хутірська» філософія», *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Історичні науки*, № 1, с. 124–129, 2022.
- [8] В. Л. Красюк, С. І. Щербина, «Державницькі ідеї в філософсько-літературній спадщині Пантелеймона Куліша», на *LXXIV Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. Сучасні виклики та проблеми науки*. Вінниця, 2021, с. 214–218.
- [9] «Листи Ганни Барвінок до Іллі Шрага», *Журнал письменників України*, № 1, с. 149–161, 2007.
- [10] «Пантелеймон Куліш: письменник, філософ, громадянин: хроніка-2000», в *Український культурологічний альманах*. Київ, Україна: Фенікс, 2009.
- [11] П. О. Куліш, *Вибрані листи Пантелеймона Куліша українською мовою писані*. Нью-Йорк, Торонто: Українська вільна академія наук у США, 1984.
- [12] *Пантелеймон Куліш – громадянин, науковець, перекладач (до 200-річчя від дня народження)*, на Міжнар. наук.-практ. конф. Київ, Україна: Міленіум, 2019.
- [13] П. Куліш, *Позичена кобза. Переспіви чужомовних співів*. Женева, Швейцарія, 1897. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://isgd/c9Ru6n> Дата звернення: Квіт. 13, 2022.

PANTELEIMON KULISH AS A TRANSLATOR

Valentina Krasnyuk,

teacher of Ukrainian language and literature, teacher-methodologist,
Cherkasy State Business College.
Cherkasy, Ukraine.

 <https://orcid.org/0000-0001-9259-0914>
krasuk54@ukr.net

Svitlana Shcherbyna,

history teacher, methodologist teacher, Cherkasy State Business College.
Cherkasy, Ukraine.

 <https://orcid.org/0000-0003-3076-2578>
shcherbynasi304@gmail.com

Abstract. Among the famous founders of his people's modern literature a special place belongs to Panteleimon Olexandrovych Kulish. His word became a means of propagating his public views and contributed to the enrichment of the native language. The name of Panteleimon Kulish is among the outstanding translators of world literature. Due to the importance of this activity for

expanding the horizons of Ukrainian literature and directing it to the European path of artistic knowledge of the world, strengthening the role of the Ukrainian word, based on the experience of his predecessors, Kulish strengthens the Ukrainian translation process. His artistic chants and translations embodied the idea of culture of a Kulish-European and a Kulish-farmer and contributed to the spiritual development of the Ukrainian people. Creatively working with the world's literary elite, Kulish often used art forms that were traditional for Russian and European literature, but innovative for Ukrainian. His translation style was taken as a model and skillfully continued by Ukrainian "neoclassicists" M. Zerov, M. Rylsky, M. Drai-Khmara, P. Philipovych, his tangible influence in the work of E. Malaniuk. Anthology of Ukrainian poetry "Strings", published in 1922 in Berlin by B. Lepky, presents poems by the writer, which represent him as the creator of qualitatively new art forms and at the same time reveal the essence of the "Europeanization" of Ukrainian literature. In the field of enriching Ukrainian literature with original works, the name of Panteleimon Kulish stands next to such world-class artists as P. Tychna, G. Apollinaire, V. Mayakovsky, J. Brodsky and others. Researchers of the life and work of P. Kulish consider him a key figure in the Ukrainian national revival in the XIX–XX centuries. Only a few artists of the past can match him in the universality of the topics raised, in the scope and significance of what is written, and his translation work is a significant contribution to the history of national culture.

Keywords: translation into Ukrainian; language expert; Scripture; works by Shakespeare; culture; Europeanization.

ПАНТЕЛЕЙМОН КУЛИШ КАК ПЕРЕВОДЧИК

Красюк Валентина Леонтьевна,

преподаватель украинского языка и литературы,
преподаватель-методист,

Черкасского государственного бизнес-колледжа.

Черкассы, Украина.

 <https://orcid.org/0000-0001-9259-0914>

krasuk54@ukr.net

Щербина Светлана Ивановна,

преподаватель истории, преподаватель-методист,

Черкасского государственного бизнес-колледжа.

Черкассы, Украина.

 <https://orcid.org/0000-0003-3076-2578>

shcherbynasi304@gmail.com

Аннотация. Среди известных основателей современной литературы своего народа особое место занимает Пантелеймон Александрович Кулиш. Его слово стало средством пропаганды своих общественных взглядов и способствовало обогащению родного языка. Имя Пантелеймона Кулиша среди выдающихся переводчиков по достоянию мировой литературы. Принимая во внимание значение этой деятельности для расширения горизонтов украинской литературы и направляя ее на европейский путь художественного познания мира, усиливая и утверждая роль украинского слова, опираясь на опыт своих предшественников, П. Кулиш усиливает украинский переводческий процесс. Его художественные перепевы и переводы стали воплощением идеи культурничества Кулиша-европейца, Кулиша-хуторянина и способствовали духовному развитию украинского народа. Творчески прорабатывая произведения мировой литературной элиты, Кулиш часто использовал художественные формы, которые были традиционными для русской и европейских литератур, но новаторскими для украинской. Его переводческую манеру взяли за образец и мастерски продолжили украинские «неоклассики» М. Зеров, М. Рыльский, М. Драй-Хмара, П. Филипович, ощутимо его влияние в творчестве Е. Маланюка. В антологии украинской поэзии «Струны», изданной в 1922 г. в Берлине Б. Лепким, представлены стихи писателя, которые представляют его как создателя качественно новых художественных форм и вместе с тем раскрывают суть осуществляемой «европеизации» украинской литературы. В области обогащения украинской литературы оригинальными произведениями имя П. Кулиша стоит рядом с такими мастерами художественного слова мирового масштаба, как П. Тычина, Г. Аполлинер, В. Маяковский, Й. Бродский и другие. Исследователи жизни и творчества П. Кулиша считают его ключевой фигурой украинского национального возрождения в XIX–XX веках. Только отдельные художники прошлого могут сравниться с ним в универсальности поднятых тем, в объеме и значимости написанного, а его наследие как переводчика является весомым вкладом в историю отечественной культуры.

Ключевые слова: перевод на украинский язык; знаток языков; Священное Писание; произведения Шекспира; культурничество; европеизация.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] O. M. Luchuk, «Panteleimon Kulish i Shekspir: perekladatskyi proekt XIX st.», *Renesansni studii*, № 16/17, s. 262–284, 2011.
- [2] I. Ya. Franko, *Zibrannia tvoriv: u 50-ty tomakh*. Kyiv, Ukraina: Naukova dumka, 1981, t. 32.
- [3] D. Doroshenko, *Panteleimon Kulish*. Lviv, Ukraina: Ukrainska nakladnia Kyiv-Liaiptsih, 1922.
- [4] M. Zerov, *Poetychna diialnist Kulisha*. Kyiv, Ukraina: Dnipro, 1990, t. 2.
- [5] Ye. Nakhlik, *Panteleimon Kulish: osobystist, pysmennyk, myslytel*. Kyiv, Ukraina, 2007.
- [6] V. Sulyma, *Bibliia i ukrainska literatura*. Kyiv, Ukraina: Osvita, 1998.
- [7] S. I. Shcherbyna, V. L. Krasnyuk, «Panteleimon Kulish yak tvorets modernoi ukrainskoi natsii ta yoho "khutirska» filosofiiia"», *Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu imeni V. I. Vernandskoho. Istorychni nauky*, № 1, s. 124–129, 2022.
- [8] V. L. Krasnyuk, S. I. Shcherbyna, «Derzhavnytski idei v filosofsko-literaturnii spadshchyni Panteleimona Kulisha», *na LXXIV Mizhnar. nauk.-prakt. internet-konf. Suchasni vyklyky ta problemy nauky*. Vinnytsia, 2021, s. 214–218.
- [9] «Lysty Hanny Barvinok do Illi Shraha», *Zhurnal pysmennykiv Ukrainy*, № 1, s. 149–161, 2007.
- [10] «Panteleimon Kulish: pysmennyk, filosof, hromadianyn: khronika-2000», *v Ukrainskyi kulturolohichniy almanakh*. Kyiv, Ukraina: Feniks, 2009.
- [11] P. O. Kulish, *Vybrani lysty Panteleimona Kulisha ukrainskoiu movoiu pysani*. Niu-York, Toronto: Ukrainska vilna akademiia nauk u SShA, 1984.
- [12] *Panteleimon Kulish – hromadianyn, naukovets, perekladach (do 200-richchia vid dnia narodzhennia)*, *na Mizhnar. nauk.-prakt. konf.* Kyiv, Ukraina: Milenium, 2019.
- [13] P. Kulish, *Pozychena kobza. Perespivy chuzhomovnykh spiviv*. Zheneva, Shveitsariia, 1897. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <https://is.gd/c9Ru6n>
Data zvernennia: Kvit. 13, 2022.

*Стаття надійшла до редакції
13 квітня 2022 року*